

¹Мухитдинов Р.С., ²Нукасов Е.С.

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университет, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: mukhitdinov.rashid@gmail.com

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университет, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: ereke230981@gmail.com

**ҚАЛҚАМАН САРИННЫҢ «АЛЛАДАН БАСҚА ЖОҚ ТӘҢІР,
МҰХАММЕД ОНЫҢ ЕЛШІСІ» ТЕРМЕСЫНЕ ИСЛАМДЫҚ ТАЛДАУ**

Кез келген ұлттың, халықтың мәдениеті жайында сөз қозғалғанда оның негізгі бөлшектері – діні, әдебиеті, салт-дәстүрі, т.б. жөнінде сөз қозғамай кету мүмкін емес. Бұл болмысы бөлек жеке бөлшектер бола тұра, халыққа тән ерекшелікті көрсететін, бірегейліктің белгісі болып табылады. Сол себепті, мақалада әдеби туындыны діни талдауға салып, ислам тұрғысынан анализдеу жүргізілген.

Зерттеу еңбегінде Қалқаман Саринның «Алладан басқа жоқ тәңір, Мұхаммед Оның елшісі» еңбегі терең зерттеуге әрекет жасауға ұмтыла отырып, оған Құран Кәрімдегі сүре, аяттар арқылы, пайғамбарымыз бен сақабалардың қалдырған өсиеттері негізінде талдау жасалған. Мақаланың басты мақсаты автор жазған терме жолдарын діни уағыздар мен аяттар арқылы түсіндіру. Әдебиет болмысы шығармашылық, ал діннің негізінде сенім жатқандарымен ерекшеленеді.

Дегенмен, ерекшеліктеріне қарамастан екеуі үйлесім табу арқылы тұтастай бір ұлттың мәдениетін сипаттап бере алады. Сол себепті, Қалқаман Саринның еңбектерін зерттеуді діни тұрғыдан қарастыруды жөн көрдік. Мақала, терме сөздерін аят, сүре сөздерімен негіздеп, растау арқылы термедегі құлшылық ету маңыздылығын, Алланың жалғыз екенін, пенденің жақсы және жағымсыз қасиеттерін ажыратып көрсетуді көздейді.

Түйін сөздер: Алла, сенім, құлшылық, нәпсі, Мұхаммед пайғамбардың (с.ғ.с.), намаз, Тәңір, жұмақтың кілті, Құран Кәрім, иман, дұға, сүре, аят, Алланың елшісі.

¹Mukhitdinov R.S., ²Nukasov Ye.S.

¹Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
e-mail: mukhitdinov.rashid@gmail.com

²Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty
e-mail: ereke230981@gmail.com

**Analysis in terms of Islam to Kalkman Sarin work
“There is no God but Allah and Mohammed is the Prophet of Allah”**

When it comes to the culture of any nation and its representatives, there is no possibility not to talk about the main parts, such as religion, literature, traditions, etc. This is a sign of uniqueness that reflects the exception. For this reason, the article analyzes the literary work in the context of religious analysis and Islamic analysis conducted.

In his study, Kalkaman Sarin's. “Deity, Allaah, besides Allah, His Messenger” he makes an attempt is deeply studied and analyzed in Surat al-Quran by means of verses and prophets. The main purpose of the article is to explain the author's words through religious sermons and verses. The essence of literature is distinguished by creativity, and on the basis of religion.

However, despite the peculiarities, both can describe the whole culture of a nation. That is why we decided to study the Kalkaman Sarin's works from a religious point of view. The article aims to distinguish the importance of worship on the base of ayah, surah words, that Allah is the one and only God, and the good and the bad qualities of a person, by justifying and confirming the terms.

Key words: God, faith, worship, Prophet Mohammad, prayer, Lord, the key to Paradise, the Holy Quran, iman, dua, God's Messenger.

¹Мухитдинов Р.С., ²Нукасов Е.С.

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан,
г. Алматы, e-mail: mukhitdinov.rashid@gmail.com

²Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан,
г. Алматы, e-mail: ereke230981@gmail.com

Анализ терме Калкамана Сарина «Нет создателя кроме Аллаха, Мухаммед Его посланник» с точки зрения ислама

При изучении культуры любой народности невозможно обойти стороной религию, литературу, искусство, традиции и обычаи народа. С этой точки зрения эти произведения и выявляют особенности духовного богатства народа. Поэтому данная статья повествует о том, как литературное произведение интерпретируется с религиозной точки зрения, анализируется через призму ислама.

В статье предпринимается попытка глубокого исследования произведения терме Калкамана Сарина под названием «Нет создателя кроме Аллаха, Мухаммед Его посланник» и дается подробный анализ с подтверждением смысла из Корана и аятов, слова назидания пророков. Основная цель статьи – подробное объяснение строк терме посредством проповедей, наставлений, назиданий, сур и аятов. Цель литературы – творчество, а особенность религии – вера. Несмотря на различие природы происхождения литературы и религии, они оба повествуют о культуре и духовности народа.

Вследствие чего, в данной статье глубоко исследуется произведение Калкамана Сарина с точки зрения ислама, духовности народа, которая выявляет культуру посредством веры, через призму литературного терме. Поэтому мы приняли решение исследовать произведение К. Сарина с религиозной точки зрения. В статье анализируется, как строки из терме точно совпадают с повествованием сур, аятов, подтверждая идею о необходимости набожности, о том, что Аллах один единственный покровитель, о том, что у раба его есть позитивные и негативные стороны поведения, какие каноны надо соблюдать.

Ключевые слова: Аллах, вера, набожность, честь, пророк Мұхаммед, намаз, Создатель, ключи рая, коран Карим, иман, молитва, сура, аяты, посланник Аллаха.

*Алладан басқа жоқ тәңір,
Мұхаммед (с.ғ.с) Оның елшісі.
Оқысаң Құран тәп тәуір
Жаныңның жалғыз еміісі.
Адамның бәрі жат бауыр
Заманның сол ғой кем тұсы.
Болуы қиын хаққа құл,
Ібіліс болса көршісі ей.
Жер бетіндегі көп қабір
Пенденің алған еніісі.*

Мысалда келтірілген өлең жолдарына назар аударсақ, автор Алланың жалғыз екенін және оған құлшылық ету арқылы пенде ең қиын ауыртпалық – «жанның жарасынан» айыға алатынын, жаратқаннан өзгенің бәрі бөтен және көмек беруге қабілетсіз екенін, яғни бұл жалғанда адамзатқа ең жақын болмыстың Алла екенін жеткізгізі келгенін аңғарамыз. Сондай-ақ, түп соңында барлық пенденің дүниеде алатын орыны тек жердің асты ғана екенін баяндап, Алланы – ең алып күштің иесі, ең ұлық екенін ойға салып, оған құлшылық ету қажеттілігін насихаттайды.

Терме ислам дінінің негізгі тірегі, ақида (сенім) ілімінің өзегі «Алладан басқа жоқ тәңір, Мұхаммед Оның елшісі» ұғымымен, яғни «кәлма әт-таухид» сөзімен басталған. Бұл арқы-

лы автор өзін мұсылман үмбетінетеліп отыр және бұл термесінде ислам дінінің осы «кәлима» сөзін өзіне арқау еткен. Ислам дінінде адам мұсылман саналу үшін осы сөзді, яғни Аллаһтың жалғыз әрі ешқандай серігі жоқ екендігіне, Одан өзге құлшылық жасалатын өзге құдайдың жоқтығына және Мұхаммедтің Аллаһтың жіберген соңғы елшісі, адамзаттан жіберілген пайғамбарлардың мөрі екендігіне жүрегімен сеніп, тілімен айтуы тиіс. Міне, бұл ислам дініндегі иманның алты шартының ең бастысы. Ақынның бұл жазғандары Құран кәрім мен Мұхаммед пайғамбардың (с.ғ.с.) хадистерінен бастау алады. Мысалы, Қасиетті Құран Кәрімдегі «Әнғам» сүресінің 102 аятында былай делінді: «Міне, сол – Раббыларың Алла, Одан басқа құдай жоқ, әрбір нәрсенің Жаратушысы. Ендеше, Оған құлшылық қылыңдар! Һәм Ол барлық нәрсенің (бақылаушы) Өкілі!»[1, 141 б.]. Осы аятта Аллаһтан басқа құдайдың жоқ екендігі және пенде сол Жаратушы Жаббар Иесіне ғана құлшылық жасау қажеттігі әрі Құдайдың барлық нәрсені бақылып тұратындығы анық айтылуда.

Аят жолдарынан да біз Алланың жалғыз жаратушы, ең алып күш иесі, оған құлшылық ету қажеттілігі жөнінде жазылған. Аятта жазылған сөздермен жоғарыда келтірілген өлең

жолдарын салыстырсақ, өлең жолдары аят сөздерінің мән-мағынасын тереңірек ашып көрсетуге тырысатынын байқаймыз.

Ибн Омардан (р.а.) жеткен хадисте Пайғамбарымыз Мұхаммед(с.ғ.с):«Ислам бес (тірекке) негізделген: Аллаһтан басқа ешбір тәңір жоқтығына және Мұхаммед Оның елшісі екеніне куәлік беру, намаз оқу, зекет беру, қажылық (жасау) және рамазанда ораза тұту», – деді», – деп айтқан [2, 22 б.]. Бұл ислам дініндегі жалпы қағида саналатын хадистердің бірі. Бұл хадисте ислам дінінің басты бес тірегі, бес негізі туралы баяндалуда. Сол тіректердің алғашқысы адамның жалғыз Құдайға және Оның елшісі Мұхаммедке иман келтіру.Хадисте келтірілген «Аллаһтан басқа ешбір тәңір жоқ» сөздерінің астарында да жаратушының жалғыз екені, оның орынын ешкім баса алмайтынын,демек адамзаттың оған табыну керектігі жатыр.

«Мұхаммед (с.ғ.с) Оның елшісі».Аллаһ тағала«Әнбия» сүресінің107 аятында: «Һәм сені (я, Мұхаммед) әлемдерге рақым етіп қана жібердік», [1, 331 б.] және «Сәба» сүресінің 28 аятында: «Біз де сені (я, Мұхаммед) барша адамзатқа (Алланың сыйымен) сүйіншілеуші әрі (Оның азабынан) ескертуші етіп қана жібердік»,– дейді.Бұл сөздер жоғарыда келтірілген өлеңнің алғашқы жолдарындағы «Алладан басқа жоқ тәңір,Мұхаммед (с.ғ.с) Оның елшісі» сөздерінің растығын ашып, көрсетеді.

Ақиқатында, Алла Елшісі (с.ғ.с.) жаны жай тапқанша умметіне деген үгітін еш үзбеді. Көнілдердегі кірді, қайғы-қасіретті кетірді, әлсізді демеді, шектен шыққанды сабасына түсірді, күллі адамзаттың рухани әлемін дүр сілкіндірді, зұлымдық пен надандықтың қаранғылығын сейілтті, ізіне ерген ізгілерді жасампаздыққа, жарқын болашаққа бастады. Артындағы бізге пәни дүниеде бағдаршымыз болатын Құдай тағаланың кәләмі Құран кәрім мен Өзінің сүннетін – түні де күндей жарқыраған, рухани соқырдан өзге жан адаспай табатын сара жолды қалдырды. Пайғамбарымыз Мұхаммед(с.ғ.с)-ды досымен қатар дұшпаны да мойындады. Есімі аталғанда еріксіз құрметпен бас иіді. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с)-ға бетіне басатын ешбір айыбын, кемшілігін таба алмады. Сөзі мен ісінің шынайылығына қарсы ешбір уәж айта алмады. Өйткені Пайғамбарымыз Мұхаммед(с.ғ.с) екі дүниенің сардары,әлемдерге жіберілген иләһи рақым нұры, адамзат ұрпақтарының ішіндегі ең абзалы, Жаратқан Иенің ең сүйікті құлы әрі ардақты Елшісі. АлПайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) иманнаң ләззаты жөнінде: Яғни: «мына

үш нәрсе арқылы адам баласы иманның ләззатын татады: Солардың бірі – Алланы және Оның елшісін өзге нәрселердің барлығынан артық жақсы көру.»), – деген [3, 42-43 б.]. Жоғарыда жазылған өлеңде автор «Адамның бәрі жат бауыр, Заманның сол ғой кем тұсы» жолдары арқылы да Пайғамбарымыз Мұхаммедтың (с.ғ.с) осысөздерін растады.

Қасиетті Құран Кәрімде Ахзаб сүресі 6 аятта былай делінеді «Пайғамбар, мүміндерге өздерінен артық», – деп Пайғамбарды (с.ғ.с) өзімізден де артық жақсы көру керектігін білдірді [1, 41 б.]. Бұл өлең жолдарының шынымен де ақиқатқа келетінін түсінуге мүмкіндік береді.

Оқысаң құран тәп тәуір

Жаныңның жалғыз емиісі

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) Хира тауындағы үңгірде бірінші рет хақ, яғни уахи түсті.Ол былай болды. Періште келіп «Оқы» деді. Ол «Мен оқи алмаймын» деп жауап қатты. Расулаллаһтың (с.ғ.с.) өзі сол кездегі бастан кешкендерін былай деп әңгімелеген: «Сол кезде періште мені демім үзіле жаздағанша қатты қысты. Сөйтті де маған тағы да «Оқы» деді. Мен оған «Мен оқу білмеймін» дедім. Ол мені екінші рет тағы да қатты қысты. Мен тағы да оқу білмейтінімді айттым. Ол үшінші рет қысып барып қоя берді де: «Алақ» сүресі, 1-5 аятты: «1.Жаратқан Раббыңның атымен оқы! 2. Ол адамды ұйыған қаннан жаратты. 3.Оқы! Раббың шексіз жомарт. 4. Ол қаламмен жазуды үйретті. 5.Адамға білмеген нәрселерін үйретті.» Өзіне уахи етілген аяттардан кейін Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) дереу үйіне қайтып, жары Хадиша анамызға «Үстімді бүркеп жабыңдаршы» деді [4, 14-15 б.].Сүреде келтірілген мәлімет бойынша, адамзат өмірінде маңыздылығы бойынша алдымен Алла тұратынын, одан кейін оның елшісі – Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с)орын алатынын түсінуге болады.Бұл пенденің ең жақын ақылшысы – жаратқан екенін, ал сол ақылшы мен адам арасындағы дәнекердің – пайғамбар екенін аңғартады.

Қасиетті Құран Кәрімде Ағраф сүресі 204 аятта былай делінеді «Құран оқылғанда оған құлақ салындар әрі тыныштық сақтандар. Рақымдылыққа бөленесіндер». Пайғамбарымыздың Мұхаммед(с.ғ.с) «Сендердің ең жақсыларың-Құранды үйреніп оны үйреткендерің» деп өсиет қалдырған. Бұхари, Әбу Даут және Термизи риуаяты.Құранды жақсылап оқыған, әріптерін дұрыс оқуға машықтанған әрі амал етуге тырысқан мұсылман Құранды жазуға тағайындалған мәртебелі періштелермен бірге болаты-

нын Айша (р.а.) анамыздан келген риуаяттан көреміз: «Құранды шебер оқуға машықтанған жан Құранды жазуға тағайындалған мәртебелі періштелермен бірге болады. Ал Құранды оқығанда кібіріктеніп киналса, екі сауап алады», деген. Термизи риуаяты. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с): «Көкрегінде Құраннан еш нәрсе болмаған адам қанырап тұрған үйге ұқсайды», деген.

Ибн Масғұд (р.а.): «Кімде – кім Құранды күндіз хатым етіп оқыса, сол күні періштелер кешке дейін оған салауат айтып тұрады. Ал енді кім Құранды түнде хатым етіп оқып шықса, таң атқанша періштелер оған Алладан жарылқау тілеп шығады», – деген. Құран – адамзатты шексіз бақытқа жетелейтін, тура жол көрсететін, қияметке дейін өзгермейтін мәңгі мұғжиза. Құран-соңғы пайғамбарлықтың дәлелі, ханиф (тура) діннің үні әрі Ислам шариятының ата заңы. Құран оқыған адамның бүкіл болмысымен өзгергенін байқайсың. Ішкі дүниесіне үніліп қарасаң оның рухани тазарғанын, жүріс-тұрысының өзгергенін көресің. Құранға деген махаббат оны оқуға байланысты [5, 344-345 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Исрасүресі 9 аятта былай делінеді «Негізінде осы Құран ең тура жолға салады. Әрі дұрыс іс істеген мүміндер үшін әрине зор сыйлық бар екендігін сүйіншілейді» [1, 285 б.]. Бұл сүре айтылған «Құран Кәрімнің ең тура жолға салуын» сол арқылы адамның жан-дүниесін реттелетіндігі, оның негізінде Құран адам «Жаныңның жалғыз емішісі» болып, тура жолға бағдар сілтейтіндігі келтірілген.

Адамның бәрі жат бауыр
Заманның сол ғой кем тұсы
Болуы қиын хаққа құл
Ібіліс болса көршісі ей
Жер бетіндегі көп қабір
Пенденің алған еңшісі.

Адамдардың бір-біріне жат бауыр болуы қиямет қайымының кіші белгілеріне жатады. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с): «Мен пайғамбар етіліп жіберілдім. Енді қиямет күні болуы мына екі саусақтың арасындай!», – деп сұқ және ортаңғы саусақтарын көрсеткен. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) келесі хадисінде: «Ақырзаман басталуының шарттары – білімінің жоғалып, надандықтың таралуы, жезөкшеліктің және ішімдіктің көп ішілуі. Елу әйелге бір еркектен келіп, әйелдер санының көбеюі» деген [3, 297 б.].

Адамды күшірлікке апаратын – Ібіліс деген кім? Ібіліс – Құранда бірнеше жерде айтылған.

Ол – діни ұғым бойынша: Жаннаттан қуылып, Адам Атамен (а.с.) бірге жерге түсірілген, адамдарды Алланың тура жолынан тайдыратын, оларды азғырып кұнаға ұшырататын жаратылыстың есімі. Ібілісті басқаша – «шайтан», «әзәзіл», «албасты», «пері», «Алланың жауы» немесе жай ғана «дұшпан» деп атайды. Бір сөзбен айтқанда, Ібіліс – барлық қара ниеттілердің басшысы. Әдетте, мұсылмандардың Аллаға сыйнулары: «Аъзу билләһи мин-аш-шайтанир-ражим» «Қуылған шайтаннан Аллаға сиынамын» деп, Ібіліске қарсы сөздермен басталады [3, 323 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Зілзал сүресі 7-8 аятта былай делінеді «Сонда кім тозаңның түйірінің салмағындай жақсылық істеген болса, ол оны көреді. Ал және кім тозаңның түйірінің салмағындай жамандық істесе, оны көреді» [1, 599 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Хұжрат сүресі 10 аятта былай делінеді «Шын мәнінде мүміндер туыс қой. Сондықтан екі туыстарыңның арасын жарастырыңдар. Және Алладан қорқыңдар. Мүмкін игілікке бөленерсіңдер» [1, 516 б.].

Өлеңде айтылған «Адамның бәрі жат бауыр, Заманның сол ғой кем тұсы», деген жолдарын тұжырымдаудың тағы бір жолы: адамзат белгілі бір мөлшерде бір-біріне бауыр болып келгенімен, ақиқатында жат болып келетіндігі. Бұдан адамдар қанша жақын болғанымен әр тұлғаның негізгі эгосы үстемдік алатынын түсінуге болады.

Адам баласы пенде болғандықтан зұлымдық жасайды, біреулері надандықтан (білімсіздіктен), алайда оларды Аллаһ разылығы үшін кешіріп қойып жүрекке қабылдамаған жөн болады. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с)-ға Алла тағала өсиет еткендей Пайғамбарымыз бізге өсиет етті:

1. Адал болу; 2. Әділді болу; 3. Сабырлы болу; 4. Кезкелген мұсылмандармен қарым қатнаста жақсы болу; 5. Жомарт болу; 6. Кешірімді болу; 7. Ой толғай; 8. Зікір ету; 9. Оқу білу.

Осы жоғарыда аталған өсиеттер орындалатын болса заман түзеледі, ал егерде орындалмаса оның көршісі ібіліс болады. Қасиетті Құран Кәрімде Әли Ғымран сүресі 185 аятта былай делінеді «Әркім өлімді татады. Шын мәнінде қиямет күні ақыларың толық төленеді. Сонда кім оттан құтқарылып жұмаққа кіргізілсе, рас құтылды. Негізінде дүние тіршілігі алданыштың ғана нәрсесі» [1, 74 б.]. Бұл өсиеттің сөздерін келесі өлең жолдары ашып жеткізе алады:

Құлдыңда құлдан несі артық
Нәпсісін түгел тыйса артық

Намазын оқып бес уақыт
Иманын кәміл жиса артық
Қиямет күні құлым деп
Алланың өзі сүйсе артық
Жәннәтта ғұмыр кешерсің
Көңіліңде сонда күй шалқып
Ананың аппақ сүтінен
Жұмақтың жұпар исі аңқып.

Құлшылық еткен жандардың ішінде жоғарыда айтылғандай, адал, әділ, сабырлы, т.б. болса өзгелерден артық болып, о дүниеге аттанғанда Алланың өзі қарауына алатындай талпыну қажеттігі жеткізіледі. Егер пенде жаратушы көңілінен шыға алса, бақилық болғанда жұмаққа түсетіні, о дүниеде көңілі жәй табыны астарлап айтылған.

Майлықожа шығармасында осы термеге қатысты терме үзінділерін келтіріп талдауы:

*«Не байлар өтті дүниеден
Жәһанға малы сия алмай,
Кедейге бір пұл қия алмай!
Кінәлі демде боламыз
Нәпсімізді тия алмай.»*
*«Балам, Саған айтайын,
Әуреленбей нәпсің тый.»*
*«Сопы болма нәпсі үшін
Сәлденді тастап мешітке!»*
«Дүние бір түлкі, нәпсі ит» [6] Майлықожа

Ал, бұл термеде алдыңғы өлең жолдармен салыстырғанда негізгі ұғымдар антонимдік мағынамен берілген. Мысалы, «Жәһанға малы сия алмай» – сабырсыз мал жиюмен айналысқан байлар, «Кедейге бір пұл қия алмай!» – құлдың құлдан ешқай жері артық еместігін ұмытқан, жомарттық танытпаған кісілердің де о дүниеге кететінін ескертіп, «Сопы болма нәпсі үшін» – өзін жоғарыұстып, адалдық, әділдік туралы ұмытпау керетігін айтады.

Хәкім Абай: «Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады. Бұлар – тән құмары, бұлар болмаса тән жанға қонақ үй бола алмайды. Һәм өзі өспейді қуат таппайды. Біреуі – білсем екен демелік», – дегендей нәресте ең әуелі тәндік қажеттілікке мұқтаж. Сондықтан да нәпсілік қасиеті ақылдан әуелі дамиды [7, 164 б.]. Ал, сол нәпсіні тыйя білген пендені «Алланың өзі сүйіп, ол Жәннәтта ғұмыр кешеді».

Осымен бірге, Әбу һурайра (р.а.) риуаят еткен хадисте «Әрбір туылған нәресте ислам болмысымен туылады...» – деп айтқандай адамда иман мен ақыл да болады. Ал Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) «Жеті жасында намаз үйретін-

дер ...», – деген сөзіне сай ата-ана нәресте ойын баласы жасына жеткенде ақылын нәпсісінен жоғары ұстауды үйретеді [8].

Осы кезеннен бастап иман, ақыл және нәпсінің бірі адамның бойында басым дамиды. Осыған қарай, адамның келешек тағдырында аса манызды рөл ойнайды.

Енді, сол туа біткен әуелгі қасиет нәпсі дегеніміз не? Пенде иманы күшті, нағыз мұсылман болуы үшін нәпсісін түбігейлі өлтіріп тастау керек пе? Әлде, нәпсіге бас көтерерлік шама бермей, тоқтаусыз намаз оқып, үзбей ораза тұту шарт па? Шындығына келгенде нәпсі біздің болмысымыз. Нәпсі біздің тамақтануға, демалуға, түрлі қызықтарға деген қалауымыз. Жүгенсіз кеткен нәпсі жалқау, жатып ішер келеді. Нәпсі құрғырға өз еркі өзіне берілсе, арам рахаттардың барлығын татып шығуға бар. Нәпсі ұят пен арды білмейді. Сондықтан, нәпсіні жөнге салып иман мен ақылға қызмет етуге үйрету қажет. Нәпсі қиындыққа шыдас бермегендіктен, көбінесе, жаман қасиеттерге бейім. Ертедегі данышпандар: «Кім өзіне Алладан артық дос бар деп ойласа, Алла тағала жайлы танымы аз болғаны. Кімнің өзіне нәпсісінен артық дұшпан бар деген ойы болса, нәпсісін дұрыс білмегені», деген екен.

Ақыл мен нәпсінің күресі адам бойындағы жақсы һәм жаман қасиеттерінің күресі. Ал Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) Табук жорығынан қайтып келе жатып: «Кіші жиһадтан (яғни, жорықтан) үлкен жиһадқа (яғни нәпсі күресіне) оралдық», – деген екен.

Расында, «Біреуді жеңген мықты емес, ашу үстінде өз-өзіне ие болған адам мықты» дегендей адамға өзін-өзі жеңуі ең қиын іс. Нәпсімен күрес ғибадат жасауда, адамдармен қарым-қанынас жасауда болмақ. Қиын болғанмен мүмкін емес шаруа қатарына жатпайды [3, 218-219 б.].

Әл-Хасан әл-Басри: «Жиһадтың ең абзалы нәпсімен күресу», – деген. Иә, адам өз нәпсісін тәрбиеге салып, тізгіннің бір ұшын иманға екіншісін ақылға берсе Алла тағала құзырында жүзі жарық болмақ. Адам баласы нәпсісін Алла тағалаға ғибадат етумен және ізгі амалдар жасаумен тазартады [8].

Қасиетті Құран Кәрімде Шамс сүресі 8-10 аятта былай делінеді: «Сонда оған (яғни нәпсіге) жамандық әрі тақуалық қабылетін бергенде серт. Расында нәпсісін тазартқан кісі құтылады да. Әлде кім оны кірлетсе қор болды», – деп әмир етілген. Аталмыш аят тәпсірінде: «Алла тағала нәпсіге азғындық пен тақуалық жолын танытқан. Жаманның не екенін және жақсының не екенін нәпсіге түсіндірген», – деп айтылған [1, 595 б.].

Осы түсінікке сай мағынада Әбу Һурайра (р.а.): «Алла елшісі «Сонда оған жамандық әрі тақуалық қабілетін бергенге серт» аятын оқып: Аллаһым! Нәпсіме тақуалық бер. Нәпсімді пәкте. Сен ең жақсы пәктеушә затсың. Сен жанымның Иесісің, – деп дұға жасады», – деген риуаят жеткізген. Иә, ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) бізге нәпсімді қалай тәрбиелеу керектігін үйретуде [3, 220 б.].

Сондай-ақ, Зайд бин Аркам (р.а.) Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с): «Аллам, мен Сенен әлсіздік, жалқаулық, кәрілік, қорқақтық, сараңдық атаулыдан және қабір азабынан сақтауыңды сұраймын. Аллаһым, нәпсіме тақуалық бер. Нәпсімді пәкте. Расында Сен ең жақсы пәктеуші затсың. Сен жанымның Иесісің. Алла, мені тақуалығы жоқ жүректен, тойымсыз нәпсіден, пайдасыз ілімнен, қабыл болмайтын дұғадан сақтауыңды сұраймын», – деген дұғасын риуаят еткен. Хадисті жеткізуші Зайд (р.а.) сөзінің соңында Алла елшісі (с.ғ.с) осы сөздерді бізге үйреткен, ал біз сіздерге үйретіп отырмыз, – деген екен [8].

Құран Кәрімде нәпсінің бірнеше түрі айтылған. Жамандыққа бұйырушы нәпсі. Бул басым көпшілік адамда кездеседі. Жүсіп пайғамбар (а.с): Қасиетті Құран Кәрімде Юсуф сүресі 53 аятта былай делінеді: «Нәпсімді ақтамаймын. Расында нәпсі жамандыққа бұйырады» [1, 242 б.].

Әрине, нәпсіге қалау берілсе, ол тек рахатты аңсайды. Еш уақытта құлшылыққа үндемейді. Бұрынғы хәкімдер мынадай ғыбратты сөз қалдырған: «Расында шәһуат (нәпсі құмарлық) патшаларды құлға айналдырады, ал сабырлық құлдарды патшаға айналдырады. Юсуф пен Зулайханың киссасын көрмейсіз бе?».

Ия, расында адамның сәтсіздектерінің басты себепкері нәпсіге бой алдыру. Құлқының құлы болып, өмірін құрдымға жіберіп жатқан қаншама пенделер бар. Нәпсінің дегенімен жүріп абыройдан айырылған жандар қаншама. Өйткені нәпсі тек жамандыққа үндейді. Жақсылықты, ізгілікті нәпсі жаны сүймейді [3,221 б.].

Сыншыл нәпсі.Бұл жақсы адамдардың бойынан табылады.

Қасиетті Құран Кәрімде Қиямет сүресі 2 аятта былай делінеді :

«...сөгiс берушi нәпсiге серт» [1, 577 б.].

Хазіреті Омардың (р.а.) «Есеп алынбай тұрып, өзіңе-өзің есеп бер.»– деген өсиеті осындай нәпсі мәртебесіне жеткізери хақ [9].

Әл-Хасан әл-Басри: «Расында, мүмін деп өзінің нәпсісін сынаушы адамды айтатынбыз. Ол өзіне: «Айтқан сөзімен нені қаладым, же-

ген тамағыммен нені қаладым», –деп үнемі өзін сынап отырады. Ал, пасық болса қадам басқан сайын жақсылықтан ауытқы береді, өзін бұл үшін жазғырмайды да», – деген екен [3, 221 б.].

Сыншыл нәпсі – шынайы мұсылманның нәпсісі. Түзу жүретін мүмін өзінің әр іс-әрекетіне үнемі сын көзбен қарайды. Әрдайым сөзі мен іс-қимылына өзі есеп береді. Ал, екіжүзді бұзық адам өз әрекетіне еш уақытта өкінбейді. Кісінің көнілін сөзімен ренжітсе де, әрекетімен біреуге зияны тисе де еш кінәлап, жазғырмайды. Кересінше, жайбарақат жүре береді. Ғұлама Мужаһид «сыншыл нәпсі» жайлы: «Ол – жамандық істеп қойса неге істедің деп жазғырады. Ал, жақсылық амал істесе неге көбірек істемейсің деп сөгетін нәпсі» деген екен [3,221б.].

Жаны жай тапқан нәпсі.

Қасиетті Құран Кәрімде Фажд сүресі 27 аятта былай делінеді: «Әй орныққан нәпсі» – деп бұйрық етілген [1, 594 б.].

Тәпсіршілер: «Аят Осман бин Аффан (р.а.) жайлы түскен», – десе, кейбір ғалымдар «Хамза (р.а.) – ға қатысты түскен», – деген. Сонымен қоса, Сағид бин Жабир (р.а.) мынадай оқиғаны баян етеді: Бір кісі Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) құзырында: «Әй орныққан нәпсі!» – аятын оқыды. Мұны естіген Әбу Бакір (р.а.) «Уа, Алла елшісі! Бұл қандай тамаша аят», –деп таңырқады. Сонда Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) «Уа, Әбу Бакір! Расында періште бұл сөзді саған айт-ады», деген екен [3,222б.].

Әбу Амаат (р.а.) жеткізген риуаятта: Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) бір кісіге: «Аллаһым, мен Сенен жай тапқан, Сенімен кездесетін күнге иман еткен, тағдырға риза болған, бергеніңе қанағат еткен нәпсі сұраймын », – деп айт, – деді [8].

Әрбір мұсылман «нафсул-лаууама» яғни сыншыл нәпсі иесі болғанды қалайды. Алайда, бұл дәрежеге жету жолындағы талаптарды орындағысы келмейді. Адамдардың көбісі «нафсун аммат бис-су» яғни жамандыққа бұйырушы нәпсі иесі болып табылады. Алайда, оны мойындағысы келмейді. Жоғарыдағы аталған үш нәпсі сипаттамасына қарап өзінің қай топқа жататынын ажырата алады [3, 222 б.].

Алланың бары ақиқат
Танитын соны ілім бер
Лә иләһа деп жас ұрпақ
Намаз бен хақтың нұрын көр
Пайғамбар салған ізбенен
Жаңылмай жолдан жүріңдер
Тұрағың болған жалғанда

Жұмағың болмас жұмыр жер
Тіршілік еткен пендене
Құлшылық етер ғұмыр бер

Құлшылық етіп, Алланың жалғыз екенін қабылдаған пенденің ғана жұмаққа баруға мүмкіндігі болатынын аңғартатын бұл өлең жолдарын Қасиетті Құран Кәрімнің Әнғам сүресі 102 аяттыңдарастайды: «Раббыларың Алла. Одан басқа ешбір тәңір жоқ. Ол, барлық нәрсені жаратушы. Ендеше Оған құлшылық қылындар. Ол әр нәрсеге кепіл» [1, 141 б.].

Ибн Омардан (р.а.) жеткен хадисте Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) «Ислам бес (тірекке) негізделген: Аллаһтан басқа ешбір тәңір жоқтығына және Мұхаммед Оның елшісі екеніне куәлік беру, намаз оқу, зекет беру, қажылық (жасау) және рамазанда ораза тұту», – деп айтқан [2, 22 б.].

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) сахабаларға «сендердің араларыңнан бір адамның есігінің алдында өзен ағып, ол сол өзенге күніне бес рет шомылса, сол адамда кір қалатын ба еді?»-деп сұрағанда сахабалар: «Жоқ қалмайды», -деп жауап қайырады. Сонда Аллаһ Елшісі Мұхаммед (с.ғ.с) «Бес уақыт намазда да, судың кірді тазалайтынындай күнәларды тазалайды» деді. Басқа бір хадисте былай дейді: «Үлкен күнә жасамаған адамды бес уақыт намазы мен жұма намазы, келесі жұмаға дейінгі жасаған күнәларынан арылтады» Муслим, Таһарат, [2, 106 б.]. Ақыретте адам баласы есепке тартылғанда, ең алдымен намаз сұралады [10, 6-7 б.]. Ал, наманзды өлең жолдарындағы «құлшылық» деп түсінген жөн. Тағы бір өлең жолдарында:

*Өкінішті мынау өмірде
Тарамда тарам жол болар
Біреудің тасып мерейі
Біреудің бағы кем болар
Алланың олда сынағы
Ойлаған соны жөн болар
Есіктен кірген басыңның
Алатын орны төр болар
Бесіктен шыққан басыңның
Баратын жері көр бола, – делінеді.*

Бұнда автор осы дүние – сынақ әрі арнайы намаз оқу үшін, яғни құлшылық етіп, о дүниедегі жақсы орынға лайық екенін көрсетудің мүмкіндігі екендігін жеткізеді.

Қасиетті Құран Кәрімде Әли Ғымран сүресі 185 аятта былай делінеді «Әркім өлімді татады. Шын мәнінде қиямет күні ақыларың толық төле-

неді. Сонда кім оттан құтқарылып жұмаққа кіргізілсе, рас құтылды. Негізінде дүние тіршілігі алданыштың ғана нәрсесі» [1, 74 б.].

Кім қабір азабынан құтыламын десе, ғалымдар төрт амалды жасап, төрт нәрседен бойын аулақ ұстау керектігін айтқан.

Жасалынуы тиіс төрт амал: 1. Намаздарға бекем болу; 2. Садақаны көп жасау; 3. Құранды көбірек оқу; 4. Алланы көп ұлықтау.

Аулақ болатын төрт нәрсе: 1. Өтірік айтпау; 2. Ешқашан қиянат жасамау; 3. Бүкіл өсекшілердің бәрі күнәһәр; 4. Зәрден сақтану.

Кім осындай жақсы амалдарды өзіне серік етіп, ғұмырын салиқалы өткізсе оның қабірі, жанының рақаты болары сөзсіз [3, 289-290 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Бақара сүресі 286 аятта былай делінеді: «Алла тағала кісіге шамасы келетін міндетті ғана жүктейді; істеген жақсылығы өз пайдасына да, жамандығы зиянына. «Раббымыз! Егер ұмытсақ не жанылсақ бізді қолға алма. Раббымыз! Бізге бізден бұрынғыларға жүктегеніндей ауыр жүк жүктеме. Раббым! Бізге шамамыз келмейтінді артпа! Бізді кешір, бізді жарылқа, бізге мәрхамет ет. Сен иемізсің! Бізгекәпір қауымға қарсы жәрдем бер!» [1, 49 б.]. Аталмыш сүрелерде айтылған сөздердің мағынасын, келесі өлең жолдары ұйқастырып, ашып бере алады:

Құранның сөзі қасиет
Пайғамбар сөзі өсиет
Күдерінді үзбе құдайдан
Көрсенде қайғы қасірет
Бабалар өткен бахадүр
Иманы жалғыз досы боп
Ізгілік жолын іздеген
Бұйрығы хақтың осы деп
Кіршіксіз ғұмыр кешуді ей
Бізгеде алла нәсіп ет...

Бұл жолдар Құран дәрежесінің қаншалықты жоғары екенін, ешбір кедергіге қарамастан Құдайға құлшылық етіп, сенімді жоғалтпай сынбай келген адам «кіршіксіз ғұмыр», яғни жұмаққа лайық болатынын аңғартады.

Алла Тағала адамзат баласын ақылмен ардақтап, пендесі құр босқа ғұмыр кешіп, құмарын қандырып құрдымға кетпеуі үшін қасиетті Кітабын түсірді. Сол арқылы ақыл иелерін ең тура жолға бастады [3, 59 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Рағд сүресі 28 аятта былай делінеді: «Жүректер Алланы еске алумен тыныштық табады» [1, 252 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Хижр сүресі 9 аятта былай делінеді: «Шындығында Зікірді

(Құранды) біз түсірдік және оны біз қорғаушымыз» [1, 262 б.].

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) былай дейді: «Құран оқындар, өйткені ол Қиямет күні өзін оқығандарға шапағатшы болып келеді», – дейді ардақты Елші өз хадисінде. Сондай ақ: «Қиямет күні Құранды оқыған адамға: «Оқы да жоғары көтеріл. Дүниеде қалай оқыған болсаң, солай оқибер. Сенің (жәннаттағы) сый орның соңғы аятты оқитын жерінде» – деп айтылады.

«Ішінде Құраннан ештеңе болмаған адам құлаған үй тәріздес». Осы хадиске Құраннан бейхабар жанның ішкі дүниесі қаншалықты бос екенін сипаттап, қирап жатқан үйіндіге ұқсайтынын айтады (3, 60-61б.).

Қасиетті Құран Кәрімде Бақара сүресі 153 аятта былай делінеді: «Әй мүміндер! Сабыр және намазбен (Алладан) жәрдем тілендер, күдіксіз Алла сабыр етушілермен бірге» [1, 23б.]. Жоғарыда келтірілген аят, сөздердің барлығы да терме жолдарының дәлелі іспеттес, олардың астарында автор сөздерінің ақиқаттығының дәлелі жатыр.

Қасиетті Құран Кәрімде Бақара сүресі 155-157 аяттарда былай делінеді: «Сөзсіз, біз сендерді қауіп-қатермен, аштықпен, малдарынды, жандарынды және өнімдерінді кем қылу арқылы сынаймыз. (Мұхаммед с.ғ.с.) сондай жағдайларда сабыр сақтайтын жандарды қуант. Қашан да оларға бір ауыртпалық жетсе, олар: «Шын мәнінде, біз Алладан келдік және Оған қайта ораламыз» – дейді. Міне, соларға Раббылары жақтан жарылқау және шапағат бар [1, 24 б.].

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) былай дейді: «Адамдардың қиямет күнінде алғаш есепке тартылатын амалы мен іс-әрекеті-намаз». Ұлы Раббымыз хабардар бола тұра періштелеріне былай дейді:

«Құлымның парыз намазына қараңдар. Оны толық орындаған ба, кемістігі бар ма»? Егер оның парыз намаздары толық болса, намаз сауабы толықтай жазылады. Егер парыз намаздарында нұқсандық болса, Аллаһ Тағала былай дейді: «Құлым нәпіл (сүннет) намаздарын толық оқыған ба екен?» Егер ол сүннет намаздарын толық оқыған болса, Аллаһ Тағала «Құлымның нұқсан парыз намаздарын нәпілдермен толтырыңдар», – дейді. Одан кейін парыз болған басқа амалдар да осылайша есепке тартылады». (Тирмизи, Салат 118).

Қасиетті Құран Кәрімде Мәриям сүресі 59 аятта былай делінеді: «Бұл пайғамбарлардан кейін орындарына, намазды қойып, нәпсілері-

не ергендер келді. Олар жақында (қияметте) адасуларының сазайын тартады» [1, 309 б.].

Ибн Аббас (р.а.) бұл аяттағы «Әзә үһә» (намаз оқымады) сөзінің ұғымының намазды түгелдей оқымады деген емес. Бәлкім намазды уақытында оқымады деген сөз деп айтқан. Табиғинның ұлы имамдарынан Сағид ибн Мусәййәб: «Намаз оқымады» сөйлемінің мағынасы – бесін намазын екінті уақытында, екінді намазын ақшам уақытында, ақшам намазын құптан уақытында, құптан намазын таң намазының уақытында, таң намазын да күн шыққаннан кейін оқығандар» деп тәпсір етіп былай деген: Кімдекім осы әрекетін өзгертпей, тәубе етпестен қайтыс болса, Алла Тағала оны тозаққа, терең әрі иісі мүңкіп тұратын қан боп ағатын «Ғайя» өзеніне тастайды [11, 21 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Мағұн сүресі 4-5 аятта былай делінеді: «Сондай намаз оқушыларға нендей өкініш! Олар, намаздарын немқұрайлы оқиды» [1, 602б.]. Яғни намазға мән бермей, жалқаулық қылған адамдардың ақыреттегі халі қандай мүшкіл болмақ деген сөз.

Сағд ибн әби Уаққас (р.а.) Пайғамбарымыздан Мұхаммед (с.ғ.с.): «Атя» аятының тәпсірін сұрағанда Расулуллаһ (с.ғ.с.): «Намаз уақыттарын кешіктіргендер» деп жауап беріпті. Жоғарыдағы аят кәрімнің қысқаша ұғымы: Сыртқы көріністеріне қарағандаоның намаз қылғанын көресін. Расында жалқаулық қылып намаз уақыттарын кешіктіргендер ең қорқынышты азап болған «Уәйл» азабына душар болады. Уәйл-тозақтағы бір ойдың атауы. Ол жерде, жер бетіндегі барлық таулар жүретін болса, ыстығынан еріп кетеді деген ғалымдар да болыпты. Міне, осы ой намазды амалсыздан оқитын және намаз уақытын кешіктіретіндердің барар жері. Алайда, егер тәубе етіп, Аллаға жөнелетін болса, алар үшін кешірім болады [11, 22 б.].

Қасиетті Құран Кәрімде Мұнафиқун сүресі 9 аятта былай делінеді: «Әй, мүміндер! Сендерді малдарың, балаларың Алланы еске алудан тоспасын. Әлдекім бұны істесе, міне солар, зиян шегушілер» [1, 555 б.]. Тәпсір ғалымдары бұл аяттағы «зікірдің мағынасы- намаз» деп айтқан.

Кімдекім сауда жасап отырғанда (жалпы жұмыс), саудамен немесе тағы басқа күнкөріс жолымен уақыт өткізіп, намаздың уақытын кешіктіретін болса, міне, сол ең үлкен зиянға ұшыраған пенде. Пайғамбарымыздан Мұхаммед (с.ғ.с.): «Қиямет күні пенде, ең алдымен намаздың есебін береді. Егер намазы толық болса құтылады. Ал, намазы нұқсан болса, онда ең үлкен зиянға ұшырайды» [11, 22 б.].

Алла Тағала тозақтағылардың халін Қасиетті Құран Кәрімде Мүддәссир сүресі 41-48 аятта былай делінеді: «Қылмыстылардан: 41. «Сендерді тозаққа кіргізген не нәрсе?» 42. Олар: «Біз намаз оқушылардан емес едік» 43. «Әрі міскінді тамақтандырмайтын едік.» 44. «Бұзықтыққа-кірісушілермен бірге кірісіп жүрген едік» 45. «Қиямет күнін өтірік деген едік.» 46. «Өзімізге өлім келгенге дейін (жалғаса берді)» дейді 47. «Сонда оларға шапағатшылардың шапағаты пайда бермейді» [1, 576 б.].

Пайғамбарымыздан Мұхаммед (с.ғ.с): «(Мүмин) Пенде мен күпір арасындағы жалғыз шекара намазды тәрік ету», – деген. Осы хадистердің екуі де сахих.

Сахих Бұхариде Пайғамбарымыздың Мұхаммед (с.ғ.с): мына хадисі жазылған: «Кімде-кім екінті намазын (біле тұра) тәрік ететін болса, (қалған) амалдары жоқ болады».

Сүнән кітаптарында Пайғамбарымыздың Мұхаммед (с.ғ.с): мына хадисі жазылған: «Кімде-кім біле тұра намазды тәрік ететін болса, Алланың қамқоршылығынан шығарылады».

Пайғамбарымыздан Мұхаммед (с.ғ.с): «Адамдар «Лә иләһә илләллаһ» деп шахадат сөзін айтып, намазын оқып, зекет бергенге дейін олармен шайқасуға міндеттімін. Олар осы айтылғандарды орындаса, шарифат заңдарын қадағалау шартымен менен малдары мен жандарын сақтап қалған болады. (Жасырын күпіршіліктер мен күнәлардың есебін мен емес, Алла сұрайды)». Бұхари мен Мүслим жеткізген [11, 23 б.].

Басқа бір хадисте: «Кімде-кім намазды сақтап қорғайтын болса, қиямет күні намаз ол үшін жарық жол сілтеуші және амандық болады.

Ал кімде-кім намазын сақтамааса, қияметкүнінде Перғауын, Қарун, Хаман және Үбәй ибн Халәфтермен бірге болады», – деп айтылған.

Сахаба хазретті Омар (р.а.) «Намазды тәрік еткен кісінің Ислам дінінде несебесі (құқығы) жоқ», – деген.

Имам Ахмед Муъаз ибн жәбәлдан (р.а.) Пайғамбарымыздың Мұхаммед (с.ғ.с) былай дегенін жеткізген: «Кімде-кім бір парыз намазды біле тұра тәрік етсе, Алланың қамқорлығы ол кісіден аулақ болады».

Байхаки хазретті Омардың (р.а.) былай дегенін жеткізген: «Бір кісі пайғамбарымызға (с.ғ.с) келіп: «Уа, Расулұллаһ! Исламда Алланың ең қатты жақсы көрген құлшылығы қайсысы?» – деп сұрады. Пайғамбарымыз (с.ғ.с): «Уақытында оқылған намаз. Кімде-кім намазды тәрік ететін болса, оның Ислам дінінде орын жоқ, Діннің тірегі – намаз», – деп жауап берді.

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) былай деген: «Пенде намазын уақытында оқығанда, намазы көкке көтеріліп, Аршқа дейін жетеді және қиямет күніне дейін иесінің жарылқауын сұрап былай дейді: «Мені уақытымда оқып, қорғағаның сияқты Алла да сені қорғасын». Бірақ пенде уақыт шыққаннан кейін оқыған болса, (оқыған намазы) қара нәрсемен оралғандай болып көкке көтеріледі. (Бірінші) Қабат аспанға жеткенде ескі бір киімсияқты түріліп, иесінің бетіне лақтырылады. Ол намаз былай дейді: Мені зая қылғаның сияқты, Алла да сені зая қылсын» [11, 25 б.].

Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.ғ.с) былай деген: «Зәрулік жоқ бола тұра екі (уақыт) намаз арасын қосқан адам үлкен күнәлардан бір есікке кірген болады» [11, 26 б.].

Әдебиеттер

- Алтай Х. Құран Кәрім қазақша мағына және түсінігі. – Алматы, 2013. – 250 б.
 Сахих Әл-Бухари ықшамдалған нұсқасы. – Алматы: «Кәусар-саяхат», 2007. – 926 б.
 Жұма уағызы. 2 кітап. – Алматы, 2014. – 407 б.
 Құранның алғашқы бұйрығы. – Алматы, 2014. – 233 б.
 ҚМДБ Жұма мінбері. – Алматы, 2012. – 687 б.
 Оспанұлы Ә. Майлықожа. – Алматы, 2005. – 125 с.
 Абай Құнанбаев шығармаларының толық жинағы. 2 том. – Алматы, 1954. – 308 б.
 Әл-Бухари, Абу Абдуллаһ Мухәммәд ибн Исмаил әл-Жуфи, әл-Жамиус-Сахих, Стамбул 1401.
 Имам әс-Суюти, Әбу Фадл Жәләлуддин Абдурахман ибн Әбу Бәкір, әл-Жамиғұс-сағир; 2 ахадиси бәширин-нәзир. – Бейрут, 1990. – 73 б.
 Муфтий Джамиль Ахмад Назири, Намаз Посланника Аллаха (с.а.у). – Казань, 2006. – 287 с.
 Имам Шәмсуддин Қаймаз Туркмәни әз Зәһәби, Ислам шарифатындағы Үлкен күнәлар. – Алматы, 2013. – 332 б.

References

- Altai H. Quran Karim qazaqsha magyna jane tusinigi. – Almaty, 2013. – 250 b.

- Sahih Ál-Býhari yqshamdalǵan nusqasy. – Almaty: «Káýsar-saihat», 2007. – 926 b.
Juma ýaǵyzy. 2 kitap. – Almaty, 2014. – 407 b.
Qurannyń alǵashqy buiryǵy. – Almaty, 2014. – 233 b.
QMDB Juma minberi. – Almaty, 2012. – 687 b.
Ospanuly Á. Maılyqoja. – Almaty, 2005. – 125 s.
Abai Qunanbaev shyǵarmalarynyń tolyq jınaǵy. 2 tom. – Almaty, 1954. – 308 b.
Ál-Býhari, Abý Abdýllah Mýhámád ibn Ismail ál-Jýfi, ál-Jamiýs-Sahih, Stambýl 1401.
Imam ás-Sýıty, Abý Fadl Jálálýddın Abdýrrahman ibn Abý Bákir, ál-Jamiǵus-saǵır; 2 ahadıı bášıırın-názır. – Beırýt, 1990.
– 73 b.
Mýftı Djamil Ahmad Nazırı, Namaz Poslannika Allaha (s.a.ý). – Kazan, 2006. – 287 s.
Imam Shámsýddın Qaimaz Týrkmáni áz Záhábı, Islam shariǵatyndaǵy Úlken kúnalar. – Almaty, 2013. – 332 b.